

לכבוד
מר יהודה וינשטיין
היועץ המשפטי לממשלה
משרד המשפטים
ירושלים
אדוני היועץ המשפטי לממשלה

הנדון: אי כיבוד החלטות ביניים של בתי המשפט וכן הבטחות והתחייבויות המדינה בפני בית

המשפט במהלך דיונים

סמך: תשובתך 231-0004-2001 מיום 23.2.11

1. אני מודה לך על תשובתך למכתבי אליך מיום 2.9.10. בעוד שאני מצטרפת לתקוותך, המובעת במכתבך, כי יהיה בהנחייתך מס' 6.1006 להביא לשינוי בהתייחסותם של משרדי הממשלה לפסקי דין של בתי המשפט, אני מבקשת לשתף אותך בחששי שמא לא נתת דעתך ללקונה בהנחיה האמורה, שעליה הצבעתי במכתבי הנ"ל. עניינו של החסר בכך, שההנחיה האמורה עוסקת רק בציות לפסקי דין ואינה מדברת בחובה לכבד החלטות ביניים של בית המשפט וכן בחובה לכבד התחייבויות שעליהן מצהירה המדינה באמצעות נציגיה במהלך הליכים משפטיים, הצהרות אשר בתי המשפט סומכים עליהן בהחלטותיהם. המדובר הוא בהתחייבויות, הניתנות מטעם הפרקליטות בשם המדינה לעשות דבר או לפעול לפי מדיניות מסוימת, כשמטרתן היא בדרך כלל לדחות הכרעה של בית המשפט או לקבל פרק זמן נוסף לביצוע דבר, או לדחות מתן צו עשה או צו בזיון נגד המדינה.

חובת כיבוד זו מצריכה גם היא התייחסות מפורשת בהנחיה, על אף, שכמו חובת הציות לפסקי דין, הריהי בגדר פשיטא. הפרתן של החלטות וצווי ביניים של בית המשפט שאינם פסקי דין ושל הבטחה או התחייבות שלטונית, שניתנה בפני בית המשפט, אינה נופלת בניזקה לערכי שלטון החוק מנזקו של אי ציות לפסק דין.

2. את מכתבי אליך מיום 2.9.10 סיימתי בדברים הבאים, שאני מוצאת לנכון לחזור עליהם בהיותם נושא עניינו של מכתב זה. וכך כתבתי בעניין פרשת מאחז "דרך האבות":

"... אני מבקשת להפנות את תשומת לבך לדברים הקשים שאמרו שופטי בית המשפט הגבוה לצדק בבג"ץ 8255/08 בהחלטתם בעניין **עלי מחמד עיסא מוסא ואח' נ. שר הביטחון ואח'**, פסק דין שניתן ממש לאחרונה (ביום 1.9.10).

המדובר בצווי הריסה שהוציא המנהל האזרחי למבנים שנבנו שלא בהיתר ושלא כדין (המאחז דרך האבות). עתירות שהוגשו בעניין זה בשנת 2004 נמחקו בעקבות התחייבות המדינה להקים צוות ממשלתי מקצועי שיבחן את הבעלות על האדמות השנויות במחלוקת.

לפי קביעת בית המשפט, הצוות, אף שהוקם, לא השלים את פעולתו מעולם. בשנת 2008, כשהסתבר שהבניה נמשכת הוגשה עתירה נוספת, שנמחקה גם היא בעקבות הודעת המדינה, כי היא תפעל בהקדם להריסת המבנה ושדבר זה הוא בסדר עדיפות גבוה שלה. (פסק דין מיום 29.4.08). עתירה נוספת שהוגשה לאחר מספר חדשים משום שהמבנה טרם נהרס, נמחקה אף היא בעקבות התחייבות המדינה לבצע את חובתה ללא דיחוי (18.5.09). על אף התחייבות כפולה זו המבנה לא נהרס והוגשה עתירה נוספת, שבעקבותיה הודיעה המדינה לבית המשפט (כחמש שנים לאחר ההתחייבות הראשונית) כי אין בכוונתה לאכוף את החוק משום שסדרי הקדימויות באשר לפיקוח על הבניה השתנו וכי למדינה משימות דחופות יותר. עוד הודיעה המדינה לבית המשפט כי המדובר בעניין של מדיניות, המסורה לשיקול דעת הממשלה, ולפיכך אין כל יסוד לשינויה בהחלטה שיפוטית. באשר לפעולת הצוות שהתמנה לעשות סקר בעלות בקרקעות (לפי הבטחה משנת 2004) הודיעה המדינה כי לוח הזמנים לביצועה של הבדיקה אינו ניתן לקביעה משום שנדרשים משאבים תקציביים וזמן ויש לסקר משמעויות מדיניות וביטחוניות. הנה כי כן שש שנים לא הספיקו למדינה לברר את יסודה של טענת השגת גבול וארבע שנים שחלפו לא הועילו למדינה להכניס את הריסת המבנה לסדרי העדיפויות של האכיפה. על כך אמר בית המשפט, בין השאר (מפי השופט א' לוי):

"...על כך שבכוונתה לספק מענה לשאלה זו הצהירה המדינה כבר לפני שנים אחדות, ולמצער מן העת בה נדונו העתירות הקודמות באותו נושא. כל שאוכל לומר על הצהרות אלו הוא כי מצוי יסוד לחשש, שאין הן מכבדות את ההליך השיפוטי שבגדרו ניתנו, ובגדרו שבו ונדחו השגות על פעולתם של משיבים 1-4, אך מן הטעם כי אלה התחייבו להשלים את הבדיקה בהקדם. והנה כן, חוזרת המדינה ומתייצבת בפני בית משפט זה, ובעת הזו חולקת היא על דברים שהשמיעו באי כוחה בעבר, ואף שהיא שבה ומגלה את דעתה כי סקר הקרקעות נחוץ – ולא זו בלבד, אף "הוחלט לקדמו" הרי שאין איש יודע אימתי יתבצע, ולאמתו של דבר – עוד חזון למועד.. מן המדינה מצופה לעמוד בהצהרות שהיא חוזרת ומשמיעה באוזנינו, אף אם לא לוו הדברים בצו מוחלט..."

בסופו של דבר דחה בית המשפט את העתירה כי לא ראה להתערב בסדרי העדיפויות של המדינה והותיר על כנה את התוצאה המבישה, לפיה צווי הריסה שהוציאה המדינה לפני למעלה משש שנים והתחייבה לאוכפם עוד בשנת 2008 טרם נאכפו. וכדי בזיון וקצף. כל תוספת דברים על האמור היא מיותרת. נראה כי כדי להכשיר את הדרך ליישום ראוי של הנחייתך החדשה בתם לב ובנפש חפצה מן הראוי לערוך קודם כל בדיקה בית יסודי (אולי בדרך של הקמת מאגר מידע) באשר למכלול הצהרות המדינה והתחייבויותיה בפני בית המשפט הגבוה לצדק שטרם יושמו (בכללם התחייבות המדינה שטרם יושמה לגבש נוהל לשילובן של נשים בוועדות ציבוריות – מחדל העולה מפסק הדין בבג"ץ 5660/10 מיום 22.8.10), להפיק את הלקחים המתבקשים ולהביא לשידוד מערכות מקיף - מהותי וערכי - בתחום זה. רק אז – כך נראה לי - תוכשר פעולתה התקינה של ההנחיה החדשה."

3. במכתבי הנ"ל העליתי את הסוגיה בקיצורי דברים יחסי, אך כיוון שהדברים לא זכו, לצערי, להתייחסות הראויה להם, אני מבקשת להביא בפניך דוגמאות נוספות למקרים, שבהם החלטות ביניים של בית המשפט או הבטחות או התחייבויות, שנתנו נציגי המדינה לבתי המשפט, לא כובדו. מהערות בית המשפט ומנזיפותיו ניתן ללמוד כי בית המשפט (בעיקר בית המשפט הגבוה לצדק) רואה התנהלות זו בחומרה רבה. לדידי אין נפקא מינה אם הצטברות המקרים, שיימנו כאן, מסמנת אותם כתופעה או שיאמר עליהם רק שהם בגדר "מקרה אחד יותר מדי", שבית המשפט מצא לנכון להתייחס אליו בחומרה: הוודאי הוא שאין המדובר במקרה חריג ויוצא דופן. עולה לכן הצורך שהנחייתך והנוהל המפורט בה יתייחסו בפירוט גם לחובות כיבוד אלה.

4. בתזכירי על אי ציות לפסקי דין, שניתנו נגד המדינה, מניתי מספר אירועים הממחישים התנהלות של המדינה המתאפיינת באי כיבוד הבטחות ומצגים, שניתנו או הוצגו בפני בית המשפט. אבקש להבהיר כי אין בכוונתי למחזר את הדברים שנכתבו בתזכיר (אם כי יש לחזור ולהדגיש שעד היום טרם כובדו רב פסקי הדין הנזכרים באותו תזכיר). ההתמקדות במכתבי זה היא באי כיבוד הבטחות והצהרות, שניתנו בפני בית המשפט במהלך הדיונים לפני מתן פסק דין או לאחריו ושלא כובדו גם הן. לדידי די במקרים אלה להצדיק עיון מחודש בהנחייתך, אך אני רואה חובה לעצמי להוסיף דוגמאות, שאינן נמנות בתזכיר הנ"ל, משום שאירעו או הובאו לידיעתי לאחר כתיבתו. את המקרים לקטתי בעזרתם האדיבה של עו"ד דן יקיר מהאגודה לזכויות האזרח, עו"ד מיכאל ספרד מעמותת "יש דין" ועו"ד סאוסן זהר ממרכז עדאלה.

5. להלן פירוט המקרים (ארבעה הראשונים לקוחים מתזכירי על אי ציות):

(1) בבג"ץ 11163/03 בעניין ועדת **המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נ' ראש הממשלה** נתן בית המשפט, לפי בקשת הממשלה, מספר ארכות לביצוע פסק הדין. ניתן היה להבין- וכך הבין בית המשפט - שעד תום הארכה תפעל המדינה מבחינה תקציבית וארגונית לקיים את התחייבותה לבצע את פסק הדין, שהרי לשם כך נתבקשה הארכה. אולם מועדי הארכות שנתן בית המשפט תמו ובין ארכה לארכה לא הצביעה המדינה על התקדמות בעשייה. המועד שנקבע לארכה האחרונה היה ביום 1.9.09. שנים חלפו ועד היום טרם יושם פסק הדין (הפעם בחסותו של חוק ההסדרים במשק לשנים 2009-2010. החוק האריך את החלטות הממשלה שאושרו לפני החוק עד ינואר 2012. בחודש יוני 2010 עתר מרכז עדאלה לביטול הסעיף הנ"ל, בטענה שלא ניתן להאריך תוקף החלטה שבוטלה בידי בית המשפט הגבוה לצדק. העתירה נדחתה לאחר שבית המשפט קיבל את טענת המדינה, לפיה הסעיף בחוק אינו חל על ההחלטה שבוטלה והמדינה אינה עושה שימוש בהחלטה זו לצורך סיווג וחלוקת הטבות. יהי אשר יהי המצב- רשימת הישובים הערבים בצפון לפי החלטה חדשה של הממשלה מס' 1060 מחודש דצמבר 2010 טרם פורסמה וישובים ערבים בצפון טרם סווגו וטרם זכו להטבות).

(2) בג"ץ 7562/09 פאטמה אבו סבילה ואח' נגד משרד החינוך : הבטחה שנתנה שרת החינוך בפני בית המשפט לפיה ייבנה בית ספר תיכון באזור הכפר אבו תלול עד לתאריך 1.9.09 טרם קוימה עד היום.

(על הצורך בהקמתו- ראה תזכירי הנ"ל על אי ציות לפסקי דין). המדינה מתנה את קיום התחייבותה בסיום הליכי התכנון, כשהליכים אלה עלולים לארוך שנים. בתגובת המדינה, שניתנה לאחרונה לבית המשפט הגבוה לצדק, לא תחמה המדינה את סיום הליכי התכנון בלוח זמנים מפורט ולכן לא ברור מתי יוקם בית הספר בסופו של דבר).

(3) בג"ץ 4542/02 עמותת "קו לעובד" ואח' נ' ממשלת ישראל ואח' , בנושא כבילת עובדים.

בפרשה זו התחייבה הממשלה בפני בית המשפט לגבש תוך פרק זמן הסדרים חלופיים למדיניות כבילת עובדים זרים והציגה בפני בית המשפט באופן עקבי וכעובדה מוגמרת את כוונתה לגבש וליישם הסדרי העסקה במקצועות ההעסקה השונים. בדיעבד הסתבר כי הייתה זו הצהרה מטעה, שגרמה לבית המשפט לקבוע בטעות כי המדינה לא ישבה בחיבוק ידיים. על כך הביע בית המשפט את מורת רוחו הרבה. ההבטחות, שניתנו בעניין זה במהלך הדיונים, לא זו בלבד שלא כובדו אלא גם אי קיומם היה מלווה ב"זיג זג" של טענות הפרקליטות, שלאחר סדרת ההתחייבויות בפני בית המשפט שינתה את טעמה והציגה טיעון של חזית חדשה לחלוטין, ש"איינה" למעשה את ההבטחות. תוצאות התנהלות זו היו הטעייתו של בית המשפט, הארכת הדיונים למשך זמן לא סביר ומה שבית המשפט כינה כ"השחתת זמנו של בית המשפט". דומה שהבטחות אלו שמשו "כלי" בידי הממשלה ל"הרוויח זמן" והיו למעשה ניצול חסותו של בית המשפט לאפשר את המשך התנהלותה הבלתי חוקית של הממשלה.

על כך אמר בית המשפט :

"צא ולמד, כי הסדרי ההעסקה שהכוונה ליישם נדמתה לעובדה מוגמרת, לא זו בלבד שלא יושמו כל צורכם אלא שאפשר שיש עתה מי שמבקש לבחון מחדש את הצידוק שבהם. לא זו הייתה העמדה העקבית שהציגה המדינה בפניו של בית משפט זה, ועם כך מתקשה אני להשלים. כי מהו הדבר, אם לא השחתת זמנו של בית המשפט, שאת הישיבות שהתקיימו בבקשה זו הקדיש בפרט לטיעונים בנושא שיטות ההעסקה החדשות? ולא זו אף זו, הרי כפי שצינתי אותם הסדרים שימשו יסוד מוסד בהחלטה הקודמת שיצאה תחת ידינו, ובה ניתן ביטוי למסקנה כי על אף מחדלם לפתור את סוגיית הכבילה, לא ישבו המשיבים בחיבוק ידיים, בפועלם ליישום של אותם הסדרים... כל שנוכל הוא להטעים באוזני המשיבים את מורת רוחנו הניכרת מהתנהלות זו, שהדעת מתקשה לקבל..."

(4) בג"ץ 8414/05 **יאסין נ' ממשלת ישראל**, בעניין הגדר באזור הכפר בילעין. כאן הפרה המדינה את התחייבותה המפורשת להבטיח מעבר חופשי של התושבים לאדמותיהם בקטע הצפוני של התוואי ונציגי הפרקליטות, לפי קביעת בית המשפט, אף לא יידעו את בית המשפט על דבר ההפרה עובדה שבית המשפט נזף עליה בחומרה (החלטת ביניים).

בשולי הדברים יאמר כי בתיק זה ניתן פסק-דין בספטמבר 2007 שעד היום לא מומש. בית המשפט הורה למדינה להסיט את תוואי גדר ההפרדה אך הגדר הלא חוקית ניצבת על אדמת בילעין עד היום. בין לבין בית המשפט הטיל הוצאות על המדינה בשתי בקשות לפי פקודת ביזיון בית המשפט שהוגשו לאחר מתן פסק-הדין.

(5) עת"מ 1613-08 **נעים עבד אללטיף-עבד-אלרחיים עבד-אלחי נ' מנהל מקרקעי ישראל- מחוז ת"א** – בעתירה על פי חוק חופש המידע. בפרשה זו קבעה השופטת ד"ר מ. אגמון-גונן, לאחר פירוט השתלשלות הדברים בעתירה כדלקמן:

"לאור האמור ניתנה החלטה ביום 13.4.09 לפיה ב"כ המשיב תודיע לבית המשפט בתוך 30 ימים מאותו מועד האם יש בידי המינהל מידע... וכי אם יש מידע כזה, יקבע מועד לדיון, בו יוצג המידע לבית המשפט ותינתן החלטה האם יש מקום להעבירו לעותר. המשיב לא הגיב בעקבות החלטה זו, וביום 2.9.09, בעקבות פניות ב"כ העותר קבעתי כדלקמן:

"בהחלטתי מיום 13.4.09 הוריתי למשיב להודיע בתוך 30 יום מאותו מועד האם יש בידי המינהל מידע.... המשיב טרם הודיע כאמור. אני מאפשרת למשיב להגיב בתוך 14 ימים נוספים. לא יגיב המשיב יקבע מועד לדיון ואם יתברר כי הדיון היה מיותר יישא המשיב בהוצאות".

המשיב לא הגיב גם להחלטה זו וביום 13.7.10 הגיש ב"כ העותר בקשה למתן פסק דין, לאור העובדה שהמשיב אינו מקיים את החלטות בית המשפט. בהחלטתי מיום 20.7.10 אפשרתי למשיב להגיב בתוך 30 ימים מאותו מועד. המשיב שוב לא הגיב וביום 2.1.2011 הוגשה בקשה נוספת למתן פסק דין. אכן מדובר בזלזול חמור ביותר של המשיב בהחלטות בית המשפט במשך קרוב לשנתיים.

לאור האמור, ולאחר שניתנו למשיב אינספור הזדמנויות, לפני משורת הדין להגיב, מתעורר החשש שמא המשיב אכן מתחמק ממתן מענה להחלטת בית המשפט, ולעותר.

על כן ניתן בזאת פסק דין לפיו המשיב ימסור לעותר בתוך 30 ימים מהיום את הפירוט... וזאת בליווי תצהיר לאימות המידע הנמסר. לאור הפניות החוזרות ונשנות שנדרש להן ב"כ העותר, ולאור הזלזול של המשיב בהחלטות בית המשפט, אני מחייבת את המשיב בהוצאות העותר בסכום של 35,000 ₪. סכום זה ישא הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד התשלום המלא בפועל."

יצוין כי מנהל מקרקעי ישראל יוצג בעתירה זו בידי פרקליטות מחוז ת"א. הזלזול, כדברי בית המשפט, נמשך קרוב לשנתיים.

(6) בג"ץ 2759/09 **ראש מועצת הכפר קריות לבנוס נ' שר הביטחון ואח'** בעניין כביש מאחז גבעת היובל ליד התנחלות עלי. הכביש נסלל על קרקע פרטית של

פלסטינים מהכפר קריות. עמותת "יש דין" הגישה עתירה בשם בעלי הקרקעות בשנת 2009. בית המשפט נתן צו ביניים, אך הסתבר שהצו הופר והכביש נסלל. העותרים דווחו לפרקליטות המדינה. פרקליטות המדינה אשרה בפני העותרים שאכן הצו הופר אבל לא מצאה לנכון לדווח לבית המשפט על ההפרה. תחת זו גרמה לחריצה חלקית של הכביש ולמעשה הודתה שאין בכוונת הממשלה לממש את צו ההריסה, שכן לפי הטענה היה הכביש הדרך היחידה המובילה למאחז. זאת ועוד, הפרקליטות אף ביקשה למחוק את העתירה. כן הסתבר שהתצלומים שהמדינה הגישה לבית המשפט לא היו מעודכנים והמדינה לא קיימה תצפיות, שהיו עשויות לגלות את ההפרה. בית המשפט בקר חריפות את עמדת הפרקליטות באומרו:

"על-פני הדברים נראה כי המשך הסלילה בסמוך למאחז הושלם לאחר שניתן צו הביניים ועניין זה – אם אמנם כך הוא – אנו רואים בחומרה רבה. עוד מתברר כי תצלומי האויר שהוגשו לנו אינם משקפים באופן עדכני את המצב בשטח" (החלטה מיום 26.5.09)

(7) בג"ץ 4475/09 סלמאן וחלימה נ' שר הביטחון ואח' (פס"ד מיום 18.8.09). עתירת ראשי מועצות הכפרים דיר איסתיא ותולת' (בסיוע ארגון "יש דין") הוגשה נגד מחדלן של רשויות אכיפת החוק לאכוף את דיני התכנון והבניה על מבנה, שנבנה במאחז הבלתי חוקי אלמתן. בעת הגשת העתירה היה המבנה בשלבי בנייה בלבד. בית המשפט הוציא צו ארעי שהפך ביום 16.06.2009 לצו ביניים קבוע אשר אסר על המשך הבניה. הבניה נמשכה תוך הפרת צו הביניים, והבניין שבנייתו הושלמה בינתיים הפך להיות בית כנסת לתושבי המאחז. כשדווחו העותרים לפרקליטות על ההפרה, הודיעה פרקליטות המדינה כי אכן הופר הצו השיפוטי ויש בכוונת המדינה לאטום ולגדר את בית הכנסת, כדי למנוע את המשך ההפרה. בעקבות ההתחייבות נתן בית המשפט הגבוה לצדק צו, המורה למדינה לעדכן בתוך 60 ימים האם בוצעה פעולת האיטום. הממשלה נמנעה מפעולת האיטום בשל עתירה שהגיש ועד מתיישבי שומרון נגד ההחלטה לאטום את המבנה. עתירה זו נדחתה תוך חיוב בהוצאות בגין חוסר ניקיון כפיים ובית המשפט חזר וחייב את הממשלה למלא אחר התחייבותיה לאטום ולגדר את בית הכנסת בתוך 60 יום. שישים הימים חלפו והאיטום לא בוצע. כשנדרשה פרקליטות המדינה להסביר מדוע לא בוצעו עבודות האיטום, היא נסמכה על עתירה חדשה, הפעם של מתפלל בבית הכנסת, שטען שיש לעשות שימוע בטרם האיטום וביקש צו ביניים נגד האיטום. פרקליטות המדינה הביעה אמנם את דעתה, שאין מקום לשימוע אך נקטה עמדה לפיה אם בית המשפט יורה, אין הממשלה מתנגדת לערוך שימוע. בית המשפט דחה את העתירה ואת הבקשה לצו ביניים וקבע שהמדינה תנהג כפי שהיא רואה לנכון. לאחר 60 ימים הודיעה פרקליטות המדינה לבית המשפט שהחליטה להעניק למתפלל שימוע שיערך שבוע לאחר מכן, וביקשה אורכה לשבועיים נוספים.

אציין כי עמדה זו של הפרקליטות, שבחרה לתת שימוע על עצם החובה לאכוף צו של בית המשפט, מעוררת תמיהה כשלעצמה.

(8) בג"ץ 9669/10 קאסם נ' שר הביטחון ואח' בעניין עתירה, שהגיש ארגון "יש דין" בשם פלסטינאי מכפר דורא אל-קרא נגד בנייתם של מספר מבנים ליד הישוב בית אל, שנבנו על אדמתו של העותר שנתפסה בשנות ה-70 לצרכי ביטחון, ולמרות צווי הריסה, שהוציא המינהל האזרחי. בדיון, שהתקיים ביום 24.1.11 אמרה נשיאת בית המשפט:

"סדרי עדיפויות זו מילת קסם... הם אף פעם לא הופעלו. איפה מתקיימים סדרי העדיפויות שבכל שבוע אתם מדברים עליהם? הנה אתם אומרים שאתם מתכוונים להרוס, אבל אתם לא עושים כלום." והוסיפה ואמרה: "הוצאנו צווי ביניים והם הופרו. לאפשר את המשך הבניה זה בניגוד למה שאתם אומרים." וכן: "אנחנו יושבים בהרבה תיקים כאלה ומכל ההצהרות על סדרי העדיפויות האכיפה באף תיק לא ראינו שיש מימוש צוים. אין שום עדיפות כי דבר לא מתבצע". והשופט ח. מלצר הוסיף: "אתם כל הזמן אומרים 'סדרי עדיפויות' יכול להיות שאין לכם מספיק מקורות לאכוף, כמו תקציב וכוח אדם, אתם צריכים להציף זאת. כשאתם מספיק מקורות, כנראה שמספיקים להוריד בית בשנה. אתם מוציאים צוים ואף אחד לא מתייחס לזה. גם לא אתם. כל הזמן אתם נותנים תשובה שמדובר בסדרי עדיפויות. זה לא מקובל וזו לא תשובה. תתנו פירוט מדויק" ועוד: "בבית אל היה צו על תנאי וצו ביניים... האם זה לא צריך לקבל קדימות כי יש גם צו של הפסקת עבודה... אתם מוציאים צוים ואף אחד לא מתייחס לזה וגם אתם לא מתייחסים לצוים שלכם".

בסופו של דיון הטיל בית המשפט על הממשלה חובה אקטיבית לדאוג להפסקת הבניה של המבנים ולפקח שהם לא יאוכלסו. כלומר – בית המשפט הורה לממשלה לאכוף צוים שהיא עצמה הוציאה. למיטב הידיעה בזמן כתיבת מכתב זה הבנייה ככל הנראה נמשכת ולפיכך הוגשה ביום 10.3.2011 בקשה לצו לפי פקודת ביזיון בית המשפט נגד רשויות המדינה.

(9) בג"ץ 5023/08 שחאדה ואח' נ' שר הביטחון ואח' בעניין תשעה בתים בישוב עפרה על אדמה פרטית ורשומה של תושבים פלסטינים. הממשלה הודיעה על כוונתה "לסיים את העניין בלי נדר" תוך 60 ימים ולאחר הרבה תהפוכות הודיע שר הביטחון לבית המשפט שגורל הבתים בעפרה ייקבע יחד עם גורל עפרה כולה, קרי במסגרת הסכם הקבע.

במסגרת צו הביניים שהוצא בתיק (יולי 2008) נאסרה בניית הבתים ואיכלוסם וכן "כל שימוש בהם". משפנו העותרים אל פרקליטות המדינה בדרישה לאכוף את הצו, לרבות האיסור על "כל שימוש במבנים", השיבה פרקליטות המדינה כי על פי הבנתה רק למשיבים אסור לעשות שימוש במבנים, קרי, לשר הביטחון מר אהוד ברק ולאלוף פיקוד המרכז דאז, גדי שמני.

(01) בג"ץ 8887/06 אל-נבות ואח' נ' שר הביטחון ואח' עתירה בעניין המאחז מגרון: הייתה התחייבות קונקרטית של הממשלה שניתנה לבית המשפט הגבוה לצדק לפנות את המאחז עד אוגוסט 2008 ומשחלף המועד ודבר לא נעשה, הודיעה הממשלה לבית המשפט כי קודם ייבנו בתים ושכונה למתנחלי מיגרון ורק אח"כ יפנו.

(11) בג"ץ 5488/04 **המועצה המקומית אלראם ואח' נ' ממשלת ישראל ואח' (פס"ד מיום**

13.12.06). עניינה של עתירה זו בתוואי הגדר באזור א-ראם והסדרי המעבר במחסום קלנדיה, שהוגשה כדי לאפשר מרקם חיים סביר לתושבי ירושלים המזרחית, שנתרו בשכונות שמעבר לגדר. בית המשפט הגבוה לצדק דחה את העתירה, זאת תוך הסתמכות מפורשת על התחייבות המדינה לקיים סדרי מעבר סדירים כמפורט בהודעת המדינה מיום 2.5.2006. בית המשפט קבע בפסק הדין כי בהתבסס על התחייבות זו של המדינה קיים לעותרים "משטר נגישות סביר לירושלים" וכי הכרעתו מבוססת על ההנחה כי לתושבים הישראליים, המתגוררים בא-ראם תהיה נגישות סבירה לירושלים ועל ההנחה כי מרקם החיים של התושבים ישמר באמצעות הסדרים הולמים. בפועל הושלמה בניית נתיב התחבורה הציבורית המתוכנן כדי לאפשר סדרי מעבר סבירים רק כעבור 4 שנים, באמצע שנת 2010 אך בשל בעיות כוח אדם בצבא הוא נפתח בפועל רק בדצמבר 2010 (זאת אחרי פניות חוזרות ונשנות של האגודה לזכויות האזרח). ואם אמנם לאחרונה חל שיפור בסדרי המעבר עדיין אין הם מקיימים במלואם את פרטי התחייבות המדינה ואת רוחה.

(21) בג"ץ 6193/05 **וועד תושבי ראס חמיס ואח' נ' הרשות המוסמכת עפ"י חוק להסדר תפיסת**

מקרקעים ואח' (פסק דין מיום 25.11.08). עתירה זו הוגשה בעניין תוואי הגדר באיזור שועפט. עמדת המשיבות הייתה כי האמצעי המרכזי שנועד למנוע את ניתוקם של תושבי שכונות רכס שועפט מירושלים הינו מסוף המעבר העתידי להיבנות במקטע המערבי של התוואי. לפי התכנון – כך לטענת המשיבות בבית המשפט יפעל מסוף זה 24 שעות ביממה, ויאפשר את מעברם של אלפי אנשים מדי יום. בית המשפט קבע כי הקמת הגדר מקשה על תושבי שכונות רכס שועפט, גם אלה שהינם תושבי קבע בישראל, את המעבר אל מקומות עבודתם, אל מרכזי השירותים, החינוך והרווחה, ואל השירותים העירוניים אשר מרביתם נמצאים ביתר חלקי ירושלים. עוד הוסיף בית המשפט כי הגדר מעכבת את הגישה החופשית משכונות אלה אל המרפאות ובתי החולים המצויים ביתר חלקי ירושלים, אל בתי הספר שבהם, ואל משרדי הממשלה השונים והיא עתידה להשפיע באופן לא מבוטל על מציאות חייהם של ושבי הקבע המתגוררים בשכונות רכס שועפט ולהקשות על ביצוען של פעולות יום-יומיות ופשוטות. אלא, הוסיף בית המשפט:

" בהתחשב בהתחייבויות המדינה, ובראשן ההתחייבות להקמת מסוף המעבר במקום, נראה שניתן - ועל כן גם חובה - להפחית מרביתן של פגיעות אלה עד לרמה שתאפשר המשך שגרת החיים בשכונות רכס שועפט...מסוף המעבר המתוכנן, כפי שהוא מתואר בהודעת המשיבות מיום 20.8.07, על כל האמצעים הנכללים במסגרתו לשם הבטחת המעבר בין שכונות רכס שועפט לבין שאר שכונותיה של ירושלים, נועד למנוע את ניתוקם של העותרים מהמרכז העירוני אליו הם משתייכים".

בהתאם לכך פסק בית המשפט: "...בהתחשב בקביעת ועדת הערעור, המחייבת את המדינה לבנות את מסוף המעבר באופן שיאפשר מעבר של 5000 איש בשעה במהלך שעות העומס (6:00-8:00), דבר שיבטיח זמני המתנה קצרים וסבירים במחסום, מסקנתנו היא כי הפגיעה בעותרים, הינה מידתית ביחס לצורך להגשים את מטרות הביטחון שבבסיס תוואי הגדר."

לפי מכתב האגודה לזכויות האזרח מיום 7.12.10 עולה כי לאחרונה התרבו המקרים בהם נסגר לתנועה מחסום שועפט, המשרת עשרות אלפי אנשים, רבים מהם תושבי ירושלים באופן מוחלט או למשך שעות רבות או למשך לילות שלמים. סגירת המחסום הוא בניגוד מוחלט להתחייבות המדינה בבג"ץ האמור לעיל להפעיל את המחסום במשך 24 שעות ביממה, התחייבות שעל בסיסה אושר תוואי הגדר במקום.

(31) בג"ץ 6773/05 **עלי עפנאן גבועה נ. משרד החינוך** (פס"ד מיום 3.1.06) פסק הדין ניתן על סמך התחייבות המדינה לסלול כביש גישה בטוח מצומת הכניסה לכפר אלפורעה בנגב אל בית הספר כדי לאפשר לתלמידים להגיע בבטחה אל בית הספר. התחייבות זו טרם קוימה.

(41) בג"ץ 10026/01 **עדאלה נ. ראש ממשלת ישראל** (פס"ד מתאריך 2.4.03). המדובר בעתירה למינוי דירקטורים בחברות ממשלתיות מקרב האוכלוסייה הערבית – נשים כגברים, זאת לאור תיקוני חקיקה בחוק החברות הממשלתיות לעניין ייצוג הולם. העתירה נדחתה מנימוקים שונים, אך בשולי פסק דינו ציין בית המשפט כי המדינה הצהירה כי תפעל להגברת ייצוגם ההולם של ערבים. עד היום לא מומשה הצהרה הלכה למעשה. קצב המינויים הינו איטי ביותר עד מזערי. (לפי מידע שנמסר לי ממרכז עדאלה: נכון לשנת 2009 שיעור הנשים היהודיות בדירקטורים של חברות ממשלתיות היה כמעט 38% מכלל הדירקטורים לעומת שיעור הגברים הערבים לאותה שנה, שעמד על 5.26% ושיעור הנשים הערביות 2.71%).

(51) דוגמא נוספת, האחוז גם היא בסוגיה זו, נוגעת לאי עמידת המדינה בהצהרות מדיניות הניתנות בפני בית המשפט. המדובר במדיניות, שהצהירה עליה הממשלה בפני בית המשפט, באשר להעברת פלסטינים בכפייה לרצועת עזה על בסיס כתובתם. בעניין הזה כתב עו"ד אלעד כהנא בשם המוקד להגנת הפרט למנהלת מחלקת הבגצ"ים כבר ביום 19.7.2010 אולם, למיטב ידיעתי, טרם זכה הכותב לתשובה. (תזכורת אחרונה נשלחה ביום 14.2.11). אין בדעתי להיכנס לפרטי הסוגיה הנטענת – היא מפורטת בהרחבה ובבירור במכתב האמור של המוקד להגנת הפרט, שכאמור מזה חדשים רבים אינו זוכה למענה. במכתב האמור קובלים הפונים על כך כי הצבא פועל בניגוד גמור ובאופן שונה מהותית מהמדיניות שהציגה המדינה בפני בית המשפט הגבוה לצדק, בכך שהוא פועל, בניגוד למדיניות זו, להעברת פלסטינים בכפייה לרצועת עזה ולאחר מעשה מתנער מהמדיניות ומסרב לאפשר למי שהורחק בניגוד לה לחזור למקום מגוריו. מהאמור במכתב עולה כי צה"ל אף גיבש נוהל העומד בניגוד למדיניות המוצהרת. מודגש במכתב האמור כי "להצהרות אשר ניתנות בפני בג"ץ במסגרת הליך משפטי יש תוקף משפטי והן אמורות לחייב את כלל הרשויות. העובדה שגורמי הצבא מתעלמים כליל מהצהרות אלו או מנסים לעקפן- מהווה פסול מהותי המעורר חשש כן בנוגע לשלטון החוק." (בהעדר מענה לא ברור אם חל שינוי בשטח בעקבות המכתב).

6. לסיכום – אבקש לסיים בסיפור מימים אחרים, סיפור שלקחו בצדו. כותרת הסיפור היא בג"ץ 217/79 אבו קרן סלימאן נ' מנהל מקרקעי ישראל- מחוז הדרום, שר האוצר, מע"ץ, שר השיכון והבינוי, הוועדה המקומית לתכנון ולבניה, משטרת ישראל ושר הפנים ואח'.

וזה הסיפור: היה זה בשנת 1979. סגן פרקליט המדינה הצהיר בפני בית המשפט הגבוה לצדק שהמשיבים לא יתפסו חזקה במקרקעין נושא הדין, זולת על פי צו בית המשפט. המשיבים הפרו את ההתחייבות ונכנסו עם ציוד כבד לחלק מהשטח והרסו בו גדר נטיעות. בעקבות עתירה על הפרה זו הוגשה לבית המשפט הודעה מטעם היועץ המשפטי לממשלה. בהודעה נאמר כי המשיבים מכירים בכך שנוכח ההתחייבות האמורה של סגן פרקליט המדינה לא היה צידוק לתפוס חזקה במקרקעין או לבצע בהם עבודה כלשהי לפני מתן צו בית המשפט. היועץ המשפטי לממשלה הסכים לכך שהצו על תנאי יעשה מוחלט, המדינה התחייבה לשלם פיצויים לעותר תוך קביעת שיעור הנזק בהסכמה ולהודעתו של היועץ המשפטי לממשלה צורף גם דין וחשבון על הצעדים שנקט כדי לחקור בהתנהגותם של עובדי המדינה הנוגעים בדבר. לגבי חלק מאלה הודיע היועץ המשפטי לממשלה שהוא יוזם הליכים משמעותיים בפני בית הדין לעובדי המדינה.

על כך אמר בית המשפט (בהחלטתו מיום 25.4.79):

"...אנו רואים חובה לעצמנו להביע ליועץ המשפטי את הערכתנו העמוקה על העבודה היסודית ועל היחס הרציני שהוא גילה נוכח פני העובדה שהבטחה אשר ניתנה בבית-משפט זה על ידי נציגו לא קוימה. בית משפט זה ראה מאז ומתמיד את היועץ המשפטי לממשלה כשותף נאמן לתפקידו להשליט חוק במדינה. העניין שלפנינו מוכיח שגם היועץ המשפטי כך הבין את תפקידו ולא נרתע מכל צעד כדי להוציא אמת לאור. על כך תבוא עליו ברכתו של בית משפט זה".

אכן היו ימים.

7. אכיר לך תודה אם תראה לנכון לתקן את התיקון הנדרש בהנחיה 6.1006 וכן להקים מאגר נתונים לצורך יישומה של ההנחיה, שיכלול פירוט פסקי דין, החלטות ביניים וצווים של בית המשפט וכן רישום התחייבויות והצהרות שנתנה הפרקליטות בפני בתי המשפט, מאגר שיעודכן באופן שוטף. כך יהיה היועץ המשפטי לממשלה שותף נאמן לתפקיד בית המשפט להשלטת חוק במדינה ותבוא עליו ברכתו של בית המשפט וברכתי, אני הקטנה.

בברכה,

יהודית קרפ

העתקים : שר המשפטים

מבקר המדינה